

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Daniel orat pro liberatione Iudeorum e captivitate Babilonica, unde, vers. 21 mittitur ad eum Gabriel, significans non tantum heterodoxam ecclesiasticam Iudeorum, sed et totius generis humani, per Christum post 70 hebdomades annorum (1).

1. In anno primo Darii filii Assueri de semine Medorum, qui imperavit super regnum Chaldaeorum : 2. Anno uno regni ejus, ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Jeremiam prophetam, ut complerentur desolationis Jerusalem septuaginta anni. 3. Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare et deprecari in jejuniis, sacco, et cinere. 4. Et oravi Dominum Deum meum, et confessus sum, et dixi : Obsecro, Domine Deus magne et terribilis, custodiens pactum, et misericordiam diligentibus te, et custodientibus mandata tua. 5. Peccavimus, iniquitatem fecimus, impie egimus, et recessimus, et declinavimus a mandatis tuis, ac iudicium. 6. Non obediimus servis tuis prophetis, qui locuti sunt in nomine tuo regibus nostris, principibus nostris, patribus nostris, omnique populo terrae. 7. Tibi, Domine, iustitia : nobis autem confusio faciei, sicut est hodie viro Juda, et habitatoribus Jerusalem, et omni Israel, his qui prope sunt, et his qui procul, in universis terris ad quas eiecisti eos, propter iniquitates eorum, in quibus peccaverunt in te. 8. Domine, nobis confusio faciei, regibus nostris, principibus nostris, et patribus nostris, qui peccaverunt. 9. Tibi autem Domino Deo nostro misericordia, et propitiatio, quia recessimus a te : 10. et non audivimus vocem Domini Dei nostri, ut ambularem in lege ejus, quam posuit nobis per servos suos prophetas. 11. Et omnis Israel praevaricati sunt legem tuam, et declinaverunt ne audirent vocem tuam, et stillavit super nos maledictio, et detestatio, quae scripta est in libro Moysi, servi Dei, quia peccavimus ei. 12. Et statuit sermones

(1) Quasdam rerum futurarum eventa praesignificaverit Gabriel in hac insigni prophetica revelatione, non solum inter catholicos et heterodoxos interpretes, sed et inter ipsos catholicos magna controversia est, cum eo tamen discrimine, ut catholici omnes de quibusdam punctis in diversas sententias abeant (vid. infra Cornelli Comment. in vers. 24, 25, 26, 27), in omnium coeant ut fateantur, tum vaticinium Danielis ad Messiam pertinere, tum epocham ipsius adventus determinatam in eo esse, tum denique iam diu elapsedam esse ejusmodi epocham.

Tria haec variis modis denegant interpretes sive Iudei, sive Rationalistae recentiores. Sic Bertholdius et Rosenmüller aliquae cum ipsis asserunt : cum quo tempore hujus libri auctor scripsit, septuaginta illi anni, quibus elapsis Jeremias multavit feliciora tempora futura, iam dudum effluxissent, et Hierosolyma quidem restaurata esset, res Iudeorum vero tantum absesset, ut in meliorem revertentur statum, ut potius misere afflicte jaceret, visum est ei, qui hunc librum conscripsit, veteris prophetae honori ita consulere, ut septuaginta illos annos non simpliciter tales, sed totidem annorum hebdomadas intelligendas esse doceret (Rosenmüller, *Append.* ad cap. ix; Bertholdius, *Danielis Comment.*), Insuper probare conatur incertum esse utrum auctor hujus prophetae loquatur de Cyro, an de Antiocho Epiphane, ut contendit Marsham in *Canone Chronico*, pag. 610 et seqq., vel de Alexandro Magno, ut cum Bertholdio vult Rosenmüller (Op. supra citatis), aut de Seleuco IV Philopatore. Iratre et immediato antecessore Antiochi Epipha-

nis, qui veneno sublatu est, aut etiam de Seleuco II. Ea mens nobis non est longior iam et in plerisque sufficienti nostri interpretis expositioni longam ipsi difficultatibus, quas recentioribus annis opposuerunt, solutionem subjicere, sed paucas tantum annotationes passim subtexere. Operae pretium potius iudicamus studiosioribus Scripturae hactenus praecipuis Dissertationibus de hoc vaticinio editis, inter quas *Chronologia veteris Testamenti* P. Hardouini, et quam Calmetus praemisit suo Commentario in hunc Prophetam, sub hoc titulo : *Dissertation sur les septante semaines de Daniel*; de quibus tamen notandum quod, licet non excludant relationem vaticinii ad Messiam, ex parte tamen concesserunt in expositionem Marsham; imprudenter ac levibus momentis inducti; Scholl; *Comment. de septuaginta hebdomadibus Danieli* (Francof. ad M. 1831), ubi expressè, inter alia non eadem luce veritatis fulgentia, docet Messiam in hac propheta haud dubie designari; Hengstenberg, *Christologia veteris Testamenti*, tom. II, part. I et II; *Prolecciones Theolog.* J. Perrone, *Tract. de Incarnat.* part. I, cap. II, ubi in vicis argumentis tria supra posita demonstrantur, et omnium rationalistarum et antimesianorum expositio confutatur. Vide insuper opus D. Nicolai, *Viues philo-sophiques sur le christianisme*, tom. IV, pag. 365 et suiv., et insuper accuratam prophetam Danielis chronologiam, quam apparavit Court de Gibelin, *Dissertation sur l'histoire orientale*, pag. 34 et suiv., in qua demonstrat laudabilis auctor, narrationem sacram in omnibus cum historia profana convenire.

suos, quos locutus est super nos, et super principes nostros, qui judicaverunt nos, ut super-induceret in nos magnum malum, quale nunquam fuit sub omni caelo, secundum quod factum est in Jerusalem. 13. Sicut scriptum est in lege Moysi, omne malum hoc venit super nos : et non rogavimus faciem tuam, Domine Deus noster, ut reverteremur ab iniquitatibus nostris, et cogitavimus veritatem tuam. 14. Et vigilavit Dominus super malitiam, et adduxit eam super nos : et nunc Dominus Deus noster in omnibus operibus suis, quae fecit : non enim audivimus vocem ejus. 15. Et nunc, Domine Deus noster, qui eduxisti populum tuum de terra Aegypti in manu forti, et fecisti tibi nomen secundum diem hanc : peccavimus, iniquitatem fecimus, 16. Domine, in omnem justitiam tuam : avertatur, obsecro, ira tua, et furor tuus a civitate tua Jerusalem et monte sancto tuo. Propter peccata enim nostra, et iniquitates patrum nostrorum, Jerusalem et populus tuus in opprobrium sunt omnibus per circuitum nostrum. 17. Nunc ergo exaudi, Deus noster, orationem servi tui, et ostende faciem tuam super sanctuarium tuum, quod desertum est, propter temetipsum. 18. Inclina, Deus meus, aurem tuam, et audi : aperi oculos tuos, et vide desolationem nostram, et civitatem, super quam invocatum est nomen tuum : neque enim in justificationibus nostris prosterimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. 19. Exaudi, Domine, placare, Domine : attende et fac, ne moreris propter temetipsum, Deus meus : quia nomen tuum invocatum est super civitatem, et super populum tuum. 20. Cumque adhuc loquerer, et orarem, et confiterer peccata mea, et peccata populi mei Israel, et prosternerem preces meas in conspectu Dei mei, pro monte sancto Dei mei : 21. adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel, quem videram in visione a principio, cito volans tetigit me in tempore sacrificii vespertini. 22. Et docuit me, et locutus est mihi, dixitque : Daniel, nunc egressus sum ut docerem te, et intelligeres. 23. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo : ego autem veni ut indicarem tibi, quia vir desideriorum es : tu ergo animadvertere sermonem, et intellige visionem. 24. Septuaginta hebdomades abbreviate sunt super populum tuum, et super urbem sanctam tuam, ut consummetur praevaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna, et impleatur visio, et propheta, et ungatur Sanctus Sanctorum. 25. Scito ergo, et animadvertere : Ab exitu sermonis, ut iterum aedificetur Jerusalem, usque ad Christum ducem, hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duae erunt : et rursus aedificabitur platea, et muri in angustia temporum. 26. Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus : et non erit ejus populus, qui eum negaturus est. Et civitatem, et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo : et finis ejus vastitas, et post finem belli statuta desolatio. 27. Confirmabit autem pactum multis hebdomada una : et in dimidio hebdomadis deficiet hostia et sacrificium : et erit in templo abominatio desolationis : et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio.

4. IN ANNO PRIMO DARI, — quo scilicet, expugnata Babilone, Darius cepit regnare ut monarcha, qui fuit annus 70 et ultimus captivitatis Babilonicae, idemque fuit annus mundi 3420; ante Christi vero natiuitatem fuit annus 520. Hoc ergo anno Daniel cognovit haec 70 hebdomades usque ad Christum ducem, id est usque ad Christi baptismum, superesse. Darius hic fuit Medus filius Assueri. Nota : Assuerus, vel, ut Chaldaice est, *אחשוורוש* *achasueros*, componitur ex *אחש* *achas*, id est *magnus*, et *ורוש* *veros*, id est *caput*, *g. d.* Magnus capitaneus, magnus princeps. Sic suum imperatorem Turcae vocant *Magnum Dominum*, et Tartari *Magnum Cham*. Itaque *Assuerus* non tam fuit nomen proprium, quam agnomen com-

mune, quod illustribus aliquibus regibus Medorum et Persarum appropriatum fuit. Unde primo, maritus Esther vocatur Assuerus. *Secundo*, Cambyyses filius Cyri, vocatur Assuerus, *i. Esdrae* iv, 6. *Tertio*, hic Assuerus pater Darii Medii, fuit Astyages, avus Cyri, ut dixi cap. v, 31.

2. ANNO UNO, — anno primo : ponitur enim more Hebraeo numerus cardinalis pro ordinali.

Nota : Darius Medus 70 et ultimo anno Babilonicae captivitatis, cum Cyro, qui erat ei nepos ex sorore, vel potius per Cyrum, expugnavit Babilonem, et in ea unico anno regnavit : nam, eodem anno labente, successit ei Cyrus solus, qui eodem anno solvit captivitatem Iudeorum, ut patet *i. Esdrae* i, 1. Hoc ergo eodem anno, paulo

Assuerus
quis et
quis ?

antequam Cyrus Judaeos liberaret, Daniel videns jam impleri 70 annos captivitatis a Jeremia praedictos, vidensque instare finem et solutionem ejusdem, orat ut Deus promissa compleat, ac hoc ipso anno 70 Judaeos ex captivitate liberet. Auditi Deo vota Prophetae sancti, et viri desideriorum, atque non tantum postulata concedit, sed et in super novam, et omni spe majorem ei consolationem et revelationem impertit, scilicet de Christo duce et liberatore venturo post 70 hebdomadas. Ita enim Deus, qui magnificus est in misericordia, pias suorum preces superat, dum sua gratia et beneficentia merita supplicum excedit et vota.

INTELLEXI IN LIBRIS, — intellexi ex lectione Jeremiae, cap. xxy, 11, et cap. xxix, 10; non enim tantum Prophetae dedignatus est alium legere. Credibile est Judaeos, maximo Danielem, studioso in captivitate legisse Jeremiam, et anhelantes ad liberationem, solitos fuisse singulos annos, imo dies et horas numerare et supputare usque ad 70 annum quo solvenda erat captivitas. Cum ergo Daniel videret jam adesse annum septuagesimum, nec tamen Judaeos adhuc liberari, timuit ne Deus ob nova Judaeorum peccata tempus liberationis prorogaret, ideoque peccata sua et suorum confitetur, atque ex intimis praecordii obsecrat et implorat Deum misericordiam, ut veniam et libertatem suis impetret.

SEPTUAGINTA ANNI. — De hisce annis, ubi inchoandi, ubi finiendi sint, dixi Jerem. xxix, 40.

3. ET POSUI FACIEM MEAM AD DOMINUM. — Convertere faciem ad Jerusalem, et ad templum, in quo habitare solet Dominus.

ROGARE ET DEPRECARI, — ut rogairem et deprecarer.

IN JEJUNIIS, SACCO ET CINERE. — Daniel hic pro causa gravi, armatas jejuniis et ciliciis Deo preces offert. « Hae vis Deo grata est, » ait Tertullianus.

4. CONFESSUS SUM, — tum peccata mea et populi, tum Dei misericordiam, eamque imploravi. Sic pauperes confitentur suam miseriam, et divitum misericordiam, eamque celebrant, ut stipem impetrent: haec est enim ars orandi et mendicandi.

PACTUM ET MISERICORDIAM, — id est pactum misericorditer initium; vel misericordiam pactam, id est pacto promissam: est hendyadis.

5. PECCAVIMUS. — Nota hic affectum penitentiae et humilitatis, quo se propheta sanctus quasi peccatorem populo peccatori adjungit, suaque et suorum peccata ex infimo animi sensu confitetur. Hinc Concilium Milevitianum, can. VII, definit etiam Sanctos habere et confiteri peccata sua, non factum populi: « Noluit, inquit, Daniel sanctus et justus dicere peccata nostra; sed populi sui dixit, et sua: quia futuros istos (Pelagianos) qui tam male intelligunt, tanquam Propheeta praevidit. » Rursus S. Augustinus apposite

in Sententiis, num. 161: « Mellior, ait, est animi aequitas quam corporis sanitas, et convenientius justus dolet in supplicio, quam letatus est in delicto. »

7. TIBI, DOMINE, JUSTITIA (scilicet competit, tu es justus, et justissime nec ob peccata punis); NOBIS AUTEM (competit et ebetur) CONFUSIO FACIEI, — pudore suffundimur, totaque facie erubescimus, dum intuemur scelera aequae ac flagella nostra. Septuaginta vertunt: *In te est justitia nostra, nobis autem confusio faciei* (1).

SICUT EST HODIE, — sicut hodie res ipsa demonstrat, nos captivitate hac scelerum poenas dare. Vide Can. XXX.

Moraliter, discite hic Ecclesiam et fideles, saepe persecutiones pati ab infidelibus ob peccata sua: quia scilicet in pace existentes deluxerunt ad luxum, ambitum, avaritiam, quae Deus per tyrannos castigat et vindicat. Ita sub duobus Philippis imperatoribus christianis, virtus et vigor fidelium in pace elanguit: hinc Deus immisit Decimum et Valerianum, qui sua persecutione eum suscitarent et acuerent. Hanc enim causam hujus persecutionis existisse docet S. Cyprianus, serm. De lapsis: « Quia, inquit, traditam nobis divinitus disciplinam pax longa corruerat, jaecentem fidem, et pene dormientem censuram ecclesiae erexit. Non in sacerdotibus religio devota, non in ministris fides integra, non in operibus misericordia, non in moribus disciplina. » Imo idipsum revelatione divina didicit, ut ipse narrat lib. IV, epist. 4: « Illud, ait, ostensum est, quod sederet pater familias sedente sibi ad dexteram juvene: qui juvenis anxius, et cum quadam indignatione subtristis, maxillam manu tenens moestis vultu sedebat: alius vero in sinistra parte consistens rete portabat, quod se mittere, ut circumstantem populum caperet, minabatur. Et eum miraretur quid hoc esset, ille qui vidit, dictum est ei: » Juvenem « qui ad dexteram sibi sederet, contristari et dolere, quod precepta sua non observarentur: illum vero in sinistra exultare, quod sibi daretur occasio ut a patre familias potestatem sumeret seviendi. Et videmus impletum

quod fuerat ostensum. Et hoc nobis per visionem, fratres charissimi, exprobratum sciatis, quod dormitemus in precibus, nec vigilantem oremus. » Et infra: « Dic illi, securus sit, quia pax ventura est. Sed et de victu parco et sobrio potu divinis dignationibus admonemur, scilicet ne vigore caelesti sublime jam pectus illecebra secularis enervet, vel ne largioribus epulis mens gravata, minus ad preces evigilet. » Simili modo Eusebius, lib. VIII *Histor.* I, causam persecutionis Diocletiani assignat vitiosum Ecclesiasticorum et laicorum mores, ex longa pace et libertate: « Dum alter alteri, inquit, invidemus, dum principes cum principibus, populi cum populis seditiones et certamina concitamus, dum simulatio in vultu, dolus in corde, fallacia profertur in verbis, etc., obscuravit Dominus in ira filiam Sion, et deiecit de caelo gloriam Israel. »

9. TIBI AUTEM DOMINO DEO NOSTRO MISERICORDIA ET PROPITIATIO, — tibi scilicet competit, te decet nostri misereri; quia tu es plenus miserationibus, et nos sumus miserissimi, egentes omni miseratione: quare abyssus miseriae nostrae invocat abyssum misericordiae tuae. Et effunde abyssum misericordiae tuae in abyssum miseriae nostrae; ut tua illa abyssus ab omnibus celebretur.

QUA RECESSIMUS A TE. — Hebraice, *quia rebellavimus tibi*. Refert haec ad superiora vers. 3; dat enim causam, cur ipsis sit confusio faciei. Vere S. Augustinus, *sententia* 187: « Bene, ait, enrrit ad remissionem peccatorum, qui displicet sibi: apud enim justum judicem et misericordem qui se accusat excusatur. »

10. NON AUDIVIMUS, — non obediimus voci Domini.

DECLINAVERUNT (aures suas) NE AUDIRENT VOCEM TUAM, — *q. d.* Legem tuam noluerunt audire, nec ei auscultare.

11. ET STILLAVIT (hebraice *תן יטחח*, id est effusa est) SUPER NOS MALEDICTIO (quam nobis comminatus es, *Levit.* xxvi, 16) ET DETESTATIO, — id est execratio, quam violentibus legem imprecatus est Moses, *Deuter.* xxvii, 14. Noster veritatis et stillavit, » quia Deus iram suam misericordiam temperans, guttatim effudit, juxta *Can.* XLVIII.

12. ET STATUIT SERMONES SUOS. — « Statuit, » id est confirmavit, implendo et immittendo plagas, quas comminatus est.

13. ET COGITAREMUS VERITATEM TUAM, — ut studeremus justitiae, id est legi tuae: haec enim est veritas practica; sive veritas, id est justitia, vita.

14. ET VIGILAVIT DOMINUS SUPER MALITIAM, — super afflictionem, ut nos affligeret et castigaret. Nota pulchram antithesin: Judaei in peccatis suis obdormierant; sed Deus vigilat, ut poenas quas comminatus est, acceleret. *Sic Jerem.* cap. 1, 11, vidit virgam vigilantem; et *Thren.* 1, 14, dicitur: « Vigilavit jugum iniquitatum mearum, » id est cito venit afflictio, quam peccatis meis comminatus est.

(1) « His qui prope sunt, et his qui procul in universis ad quae ejecisti eas. » Haec a Daniele scribi potuisse, negat Bertholdius, et in *Isaogge* ad suum in hunc librum commentarium, pag. 31, et in Nota ad hunc locum, propterea quod Seleucidarum demum aro dispersorum in omnes terras Judaeorum mentio fieri potuit. Veram jam diu ante Danielis tempora Hebraeorum multos ab Assyris in regiones remotissimas translatis fuisse, Danielis vero ipsius tempore in gentem Judaeorum multitudinem in pluribus vasti Babyloniorum imperii provinciis concessisse satis constat. Et Jeremias loquitur de popularibus suis per omnes terras dispersis, eadem quae hic exstat, phrasus usus, cap. xxiii, 3, 8; xxvii, 37. Quare quae hic et infra vers. 16, inquit et ipse Rosenmüller, haud suspectus in hac re testis, his hujus libri locis, quae sermone Danielis testem argunt, sine ratione idonea accesserunt. Cf. Hengstenberg, *Die Authentie des Daniel*, pag. 151.

15. ET NUNC, DOMINE. — Est secunda oratio pars qua misericordiam Dei implorat per veterem ejus in Judaeos beneficentiam.

SECUNDUM DIEM HANC, — sicut hodie videmus tale habere et retinere nomen, quod gloriose patres nostros ex Aegypto liberaris.

16. DOMINE, IN OMNIBUS JUSTITIAM TUAM. — Supple, *v* peccavimus, quia omnes tuae justitias, id est justas leges, violavimus. *Secundo*, « in, » id est secundum, « omnem justitiam tuam, » supple, punimur, et patimur juste haec mala captivitates, ut referantur haec ad praecedentia.

Verum, quia incipit hic novus versus, potius ad sequentia haec referenda sunt, *q. d.* Secundum misericordiam et fidelitatem tuam nobis penitentibus et culpam et penam remitte. *Justitia* ergo hic idem est quod misericordia. *Sic Psalm.* cxli, 4, dicitur: « Exaudi me in tua justitia, » id est misericordia. Unde Septuaginta hic vertunt: *In misericordia tua avertat furor tuus.*

Rursus *justitia* idem est quod fidelitas, quia Deus non ob merita, sed ob suam clementiam penitentibus veniam promittit. *Quarto*, Vatablus sic exponit: Sicut justus es, sic sis et clemens, et averte iram tuam a nobis. Verum tertius sensus est genuinus.

17. OSTENDE FACIEM TUAM. — Hebraice est: *Il-lustra faciem tuam*, id est lucida, serena, benigna et amica facie respice templum tuum, ut illud restaures.

PROPTER TREMENTISUM, — propter tuam immensam bonitatem et clementiam, non propter merita nostra, tu optimus es et clementissimus, non quia nos memur hanc gratiam

18. ET CIVITATEM SUPER QUAM INVOCATUM EST NOMEN TUUM. — Benigne respice Jerusalem, quae erat et vocabatur civitas tua, in qua scilicet habebas templum, quasi domum et palatium tuum, in quo colebaris et invocabar.

21. ADHUC ME LOQUENTE. — Nota hic vim orationis: « Orationibus Danieli visa panem, » solumque flammam, feræ hebetesunt. *Quod hostes, inimici vincuntur, »* inquit S. Chrysostomus, serm. *De Mose*, tom. I.

Porro vii ut oratio tua sit efficax, utque Deus faciat voluntatem tuam, tu prior cum Daniele time Deum, et voluntatem Dei perfice: ipse enim voluntatem timentium se faciet. Oravit multoties Dominum Moyses, ut amoveret plagas ab Aegyptiis, et exaudiebatur, licet illi mali essent, *Exodi* vii, viii, ix et x. Quare? quia Moyses faciebat voluntatem Dei.

Post adorationem vituli, videbatur velle Dominus populum delere; sed Moyses per orationis instantiam obtinuit et veniam, *Exodi* xxxii.

Cum in Moysen et Aaron turbæ insurgentes, incendio divinitus excitato disperderent, Moysis monitu Aaron obtulit thymiama, processit in medium, et cum orasset, Aamma substitit, interneccio cessavit, *Num.* xii.

Cum filii Israel in deserto in Deum murmurantes passim serpentium ictibus sternerentur, supplicante pro eis Moysse, Deus plaeatus æneum serpentem in ligno suspendi præcepit; quem perussim dum aspicerent, sanabantur, Num. xxi. Pugnaturi filii Israel contra Philisteos, dixerunt Samuël: « Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, ut salvet nos de manu Philistinorum. » Qui clamavit ad Dominum, et exaudivit est, I Reg. viii.

S. Wilfridus Episcopus Eboracensis, teste Bedæ, lib. V *Hist.* cap. xx, anno Domini 703, suorum precibus a morte liberatus est. Nam cum extremo morbo laboraret, assistit ei S. Michael, dicens: « Ob hoc missus sum, ut te a morte revocem. Donavit enim tibi Dominus vitam per orationes ac lacrymas discipulorum et fratrum tuorum, et per intercessionem suæ beatæ genitricis semper virginis Mariæ. Quapropter tibi dico: Quia modo quidem ab infirmitate hac servaberis: sed paratus es, quia post quadriennium revertens visitabo te. In patriam vero perventus, maximam possessionem tuarum, quæ tibi ablata sunt, portionem recipies, atque in pace tranquilla vitam terminabis. »

Decanus quidam Gallie Roman iter habens, B. Dominicum Mutine concionantem vidit. A concione eum adiit, de salute anime suæ cum illo confert: inter alia dolenter commemorat eum quoddam inevitabile naufragium quod non possit carnis libidine frenare: quæ res cogat eum, eum desperatam, ab aliis bonis operibus abstinere. Misertus ejus vir Dei, fidem, quæ plenus erat, eum confirmat, dicens: « Abi, deinceps agere viriliter, nihil de Dei misericordia desperans. Ego tibi carnis continentiam impetrabo. » Dixit ille, et ita factum est. Qui enim antea inmundus et lubricus fuerat, castus et pudicus effectus est. En quantum potest deprecatio justæ. Ita habetur in Vita ejus, lib. IV, cap. vi.

S. Catharina Senensis suis precibus effectit, ut respicerent duo latrones blasphemæ et obstinati. Eadem Palmerina calumniatrici suæ veniam et salutem precibus apud Deum impetravit, viditque ejus animam miro decore ornata, ac Christum dicentem: « Quis non omnem merito perferat laborem, ut possit lucrari tantæ pulchritudinis creaturam? Si ego tanto amarum amore captus fui, ut pro his sanguinem funderem, quanto magis vos curare debetis, ne pereant tam speciosæ creaturæ? » Ita habet ejus Vita.

VIR (habens speciem viri) GABRIEL, QUEM VIDERAM IN VISIONE A PRINCIPIO. — Puta in prima visione qua quatuor bestias vidi, quas ille mihi exposuit, cap. vi, vers. 15 et 16; licet enim illic eum non nominari, hic tamen eum nominat.

Nota *primo*: Idem est Gabriel qui missus est ad Daniela, et qui missus est ad B. Virginem, *Luce* 1, 26; quia hæc legatio ejus de 70 hebdomadibus, et de ceteræ ejusdem, ordinabatur ad mysterium

adventus et incarnationis Christi, cujus ipse fuit nuntius, *Luce* 1; S. Hieronymus, in *Daniel*. viii; Irenæus, lib. V, cap. xxv; S. Ambrosius, serm. 63; Andreas Hierosolymitanus, serm. *De Annunt.*; Suarez, III part., *Quest.* LXXXII, art. 1, disp. 9, sect. 1.

Secundo, Proclus Cyzicenus in homil. que habetur in *Concilio Ephesino*, Gabriel interpretatur *Deus homo*; Theophylactus in *Luce* 1, *homo Dei*, vel *vir Dei*, גַּבְרִיֵּל *geber* enim virum significat, *æl* et Deum. S. Hieronymus vero, Bernardus et passim alii, Gabriel interpretantur, *fortitudo vel fortis Dei*: quia fortis Dei bella et gesta, præsertim incarnationis Dei, cujus nomen est *fortis*, *Isaiæ* ix, 6, qui que fortissime nos et manu diaboli, peccati et inferni liberavit, annuntiavit.

Tertio, licet S. Gregorius, homil. 34 in *Evang.*; S. Bernardus, lib. V *De Consid.*; Abulensis in *Math.* xviii, *Quest.* LX; S. Thomas, Cajetanus et ex iis Suarez loco citato; Barradius et Toletus in *Luce* 1, 26, et Vasquez, I part., disp. cxxiv, cap. ii, num. 11, censeant Gabrielem non esse Seraphinum, sed infimæ hierarchie, esseque caput et principem secundi ordinis in ea, qui dicitur Archangelorum: quorum ratio hæc est, quod ex S. Dionysio, cap. ix et xiii *Cælest. Hierarch.*, putent angelos astantes, quales sunt primæ hierarchie, ministrant vero quales sunt ultimæ hierarchie, ministri: tamen alii censeant Gabrielem esse Seraphinum. Omnes enim angeli et sunt administratorii spiritus in ministerio missi, ut ait Apostolus, *Hebr.* i. Si Seraphini aliquando militunt, sane Gabriel est Seraphinus, tum quia suprema legatio de incarnatione Verbi illi commissa est, tum quia missus est ad instruendam Virginem, que dignitate et gratia erat omnibus angelorum ordinibus superior. Unde S. Gregorius, homil. 34: « Ad hoc, ait, ministerium summum angelum venire dignum fuerat, qui summum omnium nuntiabat. » Quocirca Hesychieus, homil. 2 *De B. Virgine*, Gabrielem vocat principem angelorum, Andreas Hierosolymitanus, angelum unum et primis. Expresse vero Seraphinum eum fuisse docent Magister *Sententiarum* in II, dist. x; Scotus *ibid.*, *Quest.* 50; Durandus, *Quest.* 1; Molina, I part., *Quest.* cxlii; Gregorius de Valentia, I part. *De effecta divinae provid.* disp. viii, *Quest.* vi, puncto 2; Salmeron, tom. III, cap. iii, ubi asserit Gabrielem esse primum a Michæale, et secundum inter Seraphinos summus a Deo mitti, cum ipse Dei Filius missus sit ad homines, imo eorum carnem assumens, cum eis versatus sit 34 annis. Additque Gabriel significare *primum, fortitudo Dei*, quia fortis Persarum, Medorum et Grecorum prælia et victorias Daniels annuntiat; et quia Zachariæ partum ejus sterili Elisabeth, ac B. Virgini conceptum ex Spiritu Sancto nuntiaturus erat. *Secundo*, Gabriel idem esse quod *vir meus Deus*, ut nomine ipso declarat quid veniat nuntiaturus, scilicet partum ejus que virgo pareret, ac pro viro Deum, id est Spiritum Sanctum,

qui conceptum hunc operaretur, haberet. Accedit Franciscus Lucas in *Luce* 1, qui asserit Gabrielem esse *æ* primis angelis, Deo familiarissimis, eique proxime æstansius, ac idem significare quod גַּבְרִיֵּל *gabri*, id est *vir, dominus princeps meus*; *æl* et, id est *Deus, vel fortis meus Deus*. Sic et Maldonatus asserit eum esse et primis angelis: quin et Damascenus, serm. *De dormit. Deipara*, ait eum esse primum inter angelos, et Cedrenus in *Compendio*, esse principem angelorum, id est esse unum et primis. Hoc ergo verius videtur quam id quod S. Bonaventura et alii alii dicunt, Gabrielem esse et media hierarchia, puta ex ordine Principatum, qui regnis præsent, quia mediatorum Christum annuntiat.

Porro licet aliqui, ut Toletus in *Luce* cap. i, censeant Gabrielem esse ex ordine penultimo, qui est Archangelorum, eo quod vocetur Archangelus; verius tamen videtur eum esse ex primo ordine, qui est Seraphin, adeoque esse unum et primis autem celestis principibus: imo non desunt, qui censeant eum inter Seraphinos esse omnium primum. Ita censet Marcus Vigerius Cardinalis in *Becachardo Christiano*, chorda I, cap. ii; idque probat octo rationibus, vel potius congruentibus. Decebat enim, inquit, eum esse primum et summum, qui summum incarnationis Christi mysterium tam B. Virgini quam Danieli nuntiaret. *Primo*, ut, sicut primus angelus olim, nunc primus diabolus, puta Lucifer, decepti Evam, fuitque causa ruine generis humani; ita pariter reparationis et restorationis ejusdem nuntius esset angelus omnium primus et princeps. *Secundo*, ut quanto opus hoc incarnationis Filii Dei minus credibile, magisque impossibile videbatur, tanto magis nuntii supremi auctoritate ejus possibilitas et fides roborarentur. *Tertio*, ut maximam gratiam (talis enim est Verbi incarnatio) gratissimi Deo nuntii ministerio non tantum genus humanum, sed orbis terrarum universus assequeretur. *Quarto*, ut maxime inter se distantia extrema, puta Deus et homo, per medium Deo maxime propinquum, puta per Gabrielem legatum, copularentur et cogenter in unum. *Quinto*, ut summum charitatis Dei affectum et effectum, charissima Deo creatura nuntiaret. *Sexto*, ut opus hoc annuntiare legatus ille, qui ejus fructum ardentissime desiderabat. *Septimo*, ut rem tantam, insolitam plane et inauditam, is, qui utriusque parti maxime erat familiaris, aptus pertractaret. *Octavo*, ex nomine: Gabriel enim hebraice idem est quod *virtus mea Deus, vel fortitudo Dei, vel confortavit me Deus, vel homo Deus*. Gabriel ergo fortissimus, potentissimus ac primus Dei angelus, ita ut inter eum et Deum nullus sit medius, vel mediator. Hæc rationes omnes hæc una concluduntur: Ad opus summum decebat mitti summum angelum: atqui opus summum Dei est Verbi incarnatio; ergo Gabriel ad id nuntiandum missus, est angelorum summus. Verum hæc ra-

tio non omnino convincit. Nam reges sæpe ad summa negotia cum Pontifice vel Imperatore tractanda, mittunt legatum non absolute summum, sed aliquem et majoribus et primis aulæ suæ principibus. Adde, Gabriel missus est non tantum ad summum negotium cum B. Virgine, sed et ad minora negotia; de nativitate S. Joannis cum Zacharia, *Luce* 1, et ad bella Machabeorum cum Daniele, cap. x, pertractanda. Denique communis sententia est, non Gabrielem, sed Michæalem esse primum angelorum omnium, de quo plura cap. xii.

Dices: Gabriel vocatur *Archangelus* a S. Athanasio in Evangelio *De Deipara*; Irenæo, lib. V, cap. xxi; Ambrosio, lib. I *De Spiritu Sancto*, cap. vi; Leone, serm. 2 *De Nativit.*; Augustino, serm. 18 *De Tempore*; Gregorio, homil. 34 in *Evangelia*: ergo est ex ordine Archangelorum. Respondio: Vocatur Archangelus, id est Angelus primarius et princeps, quia est unus et primis et summis angelis. Unde Gabriel vocatur *Angelus princeps* ab Hesychie, *homil.* 2, et Cedreno supra citato. Ita Gabriel Vasquez, I part., tom. II, disp. cxxiv, num. 10, ubi et num. 3 probabiliter censeat angelum qui confortavit Christum in agonia Passionis, fuisse Gabrielem; Gabriel enim illi nomen habet a fortitudine, ita et officium habet confortandi. Additque eum confortavisse Christum non corroborando ejus infirmitatem, sed eximiam ejus fortitudinem collaudando.

CITO VOLANS. — Habebat ergo alas, ut angeli solent: tantum valent preces ferventes, ut angelos ad volare cogant.

TRIGINTI NR. — ut me ad attentionem excitaret.

IN TEMPORE SACRIFICII VESPERTINI. — vespere, sub illud tempus quo solebat in templo offerri sacrificium jure vespertinum. Vide hic quam sacrum tempus respiciat Deus. Sic Josaphat eum suis in summa exercitus sibi per Eliseum angus miraculose obtinuit, a mane quando sacrificium offerri solet. *IV Reg.* iii, 20. Simile exemplum narrat S. Gregorius, homil. 37 in *Evangel.*, de quodam captivo cujus vincula solvebantur, quoties orat pro eo, quasi mortuo sacrificium offerri curaret. Aliud prorsus simile habet Venerabilis Bedæ, lib. IV *Histor. Anglor.* cap. xxii, et aliud habet Marphantes in *Vita S. Joannis Eleemosynarii*.

23 EGRESSUS EST SERVO, — exiit a Deo preceptum, ut ad te venirem, legem docerem tempus adventus Christi.

QUA VIR DESIDERIORUM ES. — *Primo*, active, q. d. Quia pro tuo desiderio glorie Dei, et salutis hominum, ac liberationis populi tui et castitatis mereris audire de ea secreta Dei decreta. *Secundo*, passive, q. d. Quia amabilis es, et Dei amore dignus: sicut Salomon appellatus est *Idid*, id est dilectus Domino, II *Reg.* xii, 22: nec enim desiderii vocat Scriptura res que amantur, et habentur in pretio. Hebraice, quia tu es מְדַבֵּר חַמּוּדוֹת, id est desiderium, id est desiderium, id est

Gabriel
idem esse
primum
Seraphi-
num
probat
aliquo mo-
do ratio-
nibus.

intum, lib. IV. cap. XVII. Quocirca Aquila vertit, ad unguendum Sanctificationem sanctificatorum; Syrus: Septuaginta hebdomades requiescent super populum tuum, et ad perficiendum visionem et Prophetas, et ad Christum Sanctum sanctorum. Ubi vox sanctorum non est adjectiva, sed substantiva, q. d. Qui est sanctum, vel sancta sanctorum. Unde Arabibus uterque vertit: Ad Christum, qui est puritas puritatum, vel sanctitas sanctitatum. Hinc Romanus Pontifex vocatur Sanctissimus Dominus noster, vel Sua Sanctitas, tum quia representat Christum, qui est Sanctus sanctorum; tum quia hoc titulo admodum qualis esse debeat is qui est pastor et Episcopus tot millionum animarum, ut eas omnes ad sanctitatem et salutem a Christo partam perducat (1).

Nota: Sanctitatis ratio consistit in aequatione et conformitate voluntatis et operum cum lege aeterna, quae est in mente Dei: ille enim sanctus, id est justus et perfectus est, qui huic legi suos mores conformat. Hinc sanctitas est ab omni habere puritas, ait S. Dionysius, cap. XII De Divin. Nom. Item amor et conjunctio cum Deo; quo enim quis magis a rebus terrenis et impuris mentem avocet, eumque abollit ad Deum, eo fit sanctior. Jam Christus quia Deus, est ipsa increata, immensa et essentialis sanctitas: quia vero homo, est sanctissimus non tantum per gratiam angelus ejus infusus, quia longe omnes angelos et homines sanctos superat et transcendit, sed etiam per gratiam unionis hypostaticae, per quam in humanitate Christi inhabitat plenitudo, uti divinitatis, ita et sanctitatis corporaliter: quae admirabilis et incomprehensibilis est sanctificatio, utpote quae expiationis et sanctificationis humano generi a Deo constitutus est fons. Ab hujus plenitudine omnes accipiunt, et quod superest, adhuc mille mundorum peccatis abluendis et infinitis animabus sanctificandis sufficit. Hinc ab aeterno praedestinati sumus in Christo, ut simus sancti et immaculati in conspectu Dei, Ephes. I. Christi ergo sanctitas est omnis hominum sanctitatis causa efficiens, meritoria, exemplaris et finalis. Omnis enim sanctitas nostra sanctitati Christi quasi exemplari suo conformari debet, ad ejusque gloriam quasi ad finem suum dirigi, ut scilicet ipse in omnibus a se redemptis et sanctificatis honoretur, laudetur et glorificetur in aeternum. Porro haec gratia unionis unctus, id est sanctificatus et consecratus est in incarnatione, sed eadem unctus est publice, id est toti mundo declaratus et promulgatus est in baptismo. Hinc omnes Christo debemus summam reverentiam, gratitudinem,

(1) Schöll in Comment. de septuaginta hebdomadibus Danielis, pag. 12, abstracto hic posito per concreto optime censet Messiam designari, de quo Gabriel, ejus nativitate Mariae praenuntiavit, Luc. I, 35, eadem appellatione usus loquitur: « Quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei. » Cf. Hengstenberg opere citato, pag. 444 et seq.

amorem, obedientiam, sequelam et obsequium.

25. AB EXITU SERMONIS, UT ITERUM EDIFICETUR JERUSALEM, — ab eo tempore quo ab Artaxerxe exhibuit sermo et edictum quo permittet, dabitque Nehemiae et Judaeis veniam reaedificandi Jerusalem. Ecce hic tacite annuit angelum exanditum esse orationem Danielis: dum enim ait reaedificandam esse Jerusalem, insinuat Judaeos e captivitate in Jerusalem redituros; atque insuper ab hoc anno usque ad Christum (qui erat desiderium desideriorum Danielis et Prophetarum omnium) fore septuaginta hebdomades praedicit. Unde hebraice ad verbum est: Ab exitu sermonis ad reverti faciendum (vel, ad reduendum) et aedificandum, id est ad reverti faciendum aedificationem, hoc est, ad faciendum ut redeatur ad aedificationem Jerusalem; quod Noster clare vertit, « ut iterum aedificetur Jerusalem. » De qua phrasim inferius. Fecit enim Nehemias imperator diplomate Artaxerxis, ut Judei secessum e Persida libere et secure redirent in Judaeam ad Hierosolimam reaedificationem et restorationem.

HEBDOMADES SEPTEM, HEBDOMADES SEXAGINTA DUE ERUNT, — hoc est, hebdomades sexaginta novem: adde unam, de qua in seq. agit, habebis septuaginta (2).

Est hic locus illustris de adventu Messiae, cujus hic ortus, baptismus, passio et mors per singulos praecise consignantur. Quocirca ex hoc loco manifeste convincantur Judaei, clareque demonstratur Messiam jam pridem venisse, esseque Jesum Christum, quia in eo finiuntur haec 70 hebdomades.

Thalmudici, R. Salomon et passim Hebraei, ut hoc telum tam acutum et certum effugiant, afferunt hic expositionem plane contortam et violentam, imo implicantem contradictionem, et seipsam ipsosque Judaeos jugulantes. Censent enim hic non agi de Christo, sed de templo: nam pro Sanctus sanctorum in Hebraeo est Sanctitas sanctitatum, id est templum. Dicunt ergo haec hebdomades dividendas esse in duas partes, siquae significari statum et durationem duplicis templi Hierosolymitani: nimirum priorem earum partem esse decem priores hebdomades quae conficiunt 70 annos, quos dicunt inchoari ab excidio templi Salomonici, quod peregit Nabuchodonosor, et terminari in reaedificatione templi secundi, quae peracta est per Zorobabel, permittente Dario Hystaspis, anno regni ejus sexto, ut dicitur I Esdræ VI, 15; ab illo enim excidio templi primi usque ad reaedificationem templi secundi sub

(2) Septuaginta illud hebdomadarum spatium, de quo vers. 24 generatim dixerat, jam in tres partes sub epochis dividit, et quantum singulis hisce temporibus partibus sint eventura exponit: primo, in hebdomades septem in quibus Jerusalem reaedificatio perficitur; secundo, in sexaginta duas, quibus elapsis apparebit Messias; tertio, in unam, cujus in medio morietur Messias dux, pactumque cum Deo confirmabit.

Dario, aiunt fluxisse decem priores hebdomades, id est 70 annos. Posterior earum pars, inquit, sunt 60 hebdomades reliquae, quae conficiuntur annis 420, quibus asserunt durasse templum secundum, scilicet sub regno Persarum 43 annis: inde sub regno Graecorum 180 annis; inde sub Machabaeis 103; inde sub Herode et posteris ejus annis 103, qui omnes simul juncti faciunt annos 420, id est hebdomades 60, jam dictas. Itaque ipsi incipiunt haec 70 hebdomades in excidio primi templi, et finiunt illas in excidio secundi templi. Ita ipsi Thalmu didicerunt e' R. Salomonis verbis referunt Finis lib. V Flagelli, cap. v, et Petrus Galatinus, lib. IV De Arcanis Fidei, cap. XIV et seq.

Verum haec frivola esse, falsa et contradictoria patet primo, quia haec hebdomades ab angelo inducuntur ad dimittendum, non durationem templi, sed tempus adventus Messiae; nimirum quod post 70 hebdomades, id est post 490 annos nascetur, morietur, et pro salute mundi immolabitur Christus; hoc enim clare verba ejus significat, dum ait: « Septuaginta hebdomades abbreviate sunt, ut consummaretur praevariatio, et finem accipiat peccatum, etc., et unguatur Sanctus sanctorum. » Et rursum: « Seto ergo et animadverte, ab exitu sermonis ut iterum aedificetur Jerusalem usque ad Christum ducent, hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duae erunt. » Occurrit et respondet R. Salomon pro unguatur Sanctus sanctorum, hebraice esse, unguatur קדש קדשים *hodes kadascim*, id est Sanctitas sanctitatum, hoc est templum sanctissimum. Ergo hic agi de templo, non de Christo. Respondeo, id dici non posse, primo, quia templum in fine 70 hebdomadum non fuit unctum, id est consecratum, sed profanatum et combustum a Romanis, ut ipse R. Salomon fatetur: ergo haec de templo accipi nequeunt, sed de Christo, qui est sanctitas sanctitatum, id est Sanctus sanctorum, id est sanctissimus, et suprema sanctitas, ut vertit Leo Hebraeus. Sic Pontificem vocamus, Sua Sanctitas, id est Sanctissimus Dominus. Sic principi dicimus, Sua Celsitudo; regi, Sua Majestas. Id ita esse patet, quia ita explicat Daniel, dum subdit: « Usque ad Christum decem hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duae. » Secundo, melius in Hebraeo aliis punctis legitur קדש קדש *hodes hodoscim*, id est Sanctus sanctorum, ut legit Noster, quod soli Christo, non templo convenit. Pari modo si legas, Sanctitas sanctitatum, certum est Christum intelligi, non templum. Christus enim adduxit justitiam, abolevit peccatum, illudque quasi hostia expiavit. Unde pro deletur iniquitas, hebraice est *leapper avon*, id est ad propitiandum pro peccato, et, ut Aquila vertit, ad expiandum peccatum, instar hostiae pro peccato, quae peccati est expiatrix, qualis fuit Christus; haec enim vocatur רופא *ropher*. Tertio, nec templum, nec Cyrus, nec Nehemias, nec Zorobabel, nec Agrippa,

nec quis alius tunc fuit unctus, quia oleum illud in secundo templo dicitur secundum Rabbinos. Unde in lib. *Sanhedrin Hierosol.* cap. *Elliben hagogim*, id est *Isti sunt captivi*, ait R. Samuel: « Quinque res deferuntur in secundo templo quae fuerunt in primo, scilicet ignis, arca, urim et tummim (id est Rationale iudicii cum ephod) oleum unctionis, et Spiritus Sanctus. » Idem habetur in *Midrash Sir hassirim*, id est in *Expositione Cantici Cantica*.

Dices: Hebraice קדש *hodes*, significat templum vers. 26, ubi dicitur: « Et civitatem, et sanctuarium (hebraice *hodes*) dissipabit populus cum duce venturo; » ergo et hic significat templum, non Christum. Respondeo, nego consequentiam; hic enim jungitur civitati, diciturque cum ea dissipanda a Tito, quod de templo accipi debere liquet: praesertim, quia ante urim et templi excidium occidentum esse Christum jam praedixit angelus: unde clarum est de templo eum loqui, non de Christo, secus est hic, ubi praedicit unguendum sanctitatem sanctitatum, quae addacat justitiam sempiternam, et abolet peccatum, ac impleat visiones Prophetarum: haec enim fecit Christus, non templum.

Denique R. Moses Gerundensis, R. Ozia in *Seder Olam*, R. Josue ibidem, R. Barnahaman, R. Barachias, R. Moyse Tironensis, R. Hioes, R. David, R. Abraham, R. Chaldias, qui fuerunt auctores Thalmud, quos citant Finis et Galatinus supra: esto punctum hisce 70 hebdomadibus denotari tempus durationis templi; tamen omnes uno ore asserunt, in fine harum hebdomadum 70 venturum Messiam, eumque intelligunt per justitiam sempiternam.

Secundo, quia angelus hic Danielem afflictum, et obsecrans tempus liberationis populi consolatur dicens, post 70 hebdomades populum ab omni captivitate liberandum per Christum: ergo non deficit hic tempus durationis utriusque templi, scilicet quod prius desolatio durabit 70 annis; posteriori vero 420 annos durabit, ac deinde excindetur in perpetuum; haec enim tristia sunt, non leta et consolatoria. Constat autem angelum hunc consolari Danielem, eique laetum afferre nuntium, quod exaudivit sint preces ejus.

Tertio, haec 70 hebdomades inchoandae sunt ab exitu sermonis ut iterum aedificetur Jerusalem, jam a Chaldeis eversa, uti ait angelus: ergo male, imo, contrarie verbis angeli, Judei eas inchoant ab excidio templi, jam pridem facta a Chaldeis. Non enim dicit angelus: Ab exitu destructionis, sed aedificationis Jerusalem eas inchoandas esse.

Quarto, eversio templi, quae hic praedicitur futura, ut Judei volunt, in fine 70 hebdomadum, non fuit ablatio peccati, adductio justitiae sempiternae, unctio Sancti sanctorum, quod tamen hic de iisdem asserit angelus, sed potius illa horum omnium, totiusque religionis et gentis Judaeorum fuit eversio.

Quinto, errant Rabini in supputatione annorum. Nam Thalmudici in *Megilla*, cap. 1, docent ab excidio templi primi usque ad fabricam templi secundi fluxisse annos 78. Secundum vero templum stetit non tantum annis 420, sed ut minimum annis 883; tot enim sunt ab anno sexto Darii Hystaspis, quo hoc templum perfectum est, ut dicitur I *Esdræ* vi, 16, usque ad annum 72 a morte Christi, quo illud ipsum eversum est a Tito. Rursum ex *Judeorum* sententia 70 hebdomades, id est 490 anni, incipiunt ab excidio templi prioris, quod contigit anno ultimo Sæcæ, qui fuit annus 18 Nabuchodonosoris, et finiuntur in excidio templi secundi, quod peregerunt Titus et Romani 38 anno post necem Christi, a Judeis occisi. Atqui ex Josepho, et ex aliis omnibus historicis constat contrarium, scilicet non tantum 490, sed longe plures annos interfluxisse, puta 668. Imo Josephus plures numerat. Nam lib. VII *De Bello Judaico*, cap. xviii, ait: « A rege David usque ad Titum (a quo eversa est Jerusalem) anni mille centum septuaginta novem. Ex quo autem condita est (Jerusalem) usque ad excidium annorum duo millia centum septuaginta septem. » Jam a Davide usque ad ultimum annum Sæcæ, qui a Nabuchodonosore eversa est Jerusalem cum templo, sunt anni 470, ut patet ex annis Davidis, Salomonis, et posteriorum, qui consignatur in libris *Regum*: supersunt ergo anni 709 ad explendum numerum annorum 1179, quos Josephus ait fluxisse a Davide ad excidium Hierosolymæ. Itaque ex Josephi sententia, a Sæcæ ad Titum non 490, ut volunt Judæi, sed 709 anni fluxerunt. Et ne dicas errorem esse in numeris Josephi, eundem numerum per partes colligit et supputat idem Josephus lib. XX *Antiquitatum*, cap. viii.

Sexto, consentiunt Judæi has hebdomadas terminari in destructione templi secundi, facta per Titum et Romanos: atqui ex angeli sententia hæ hebdomadas terminantur in Christo ejusque necis; hoc enim clare verba significant: « Usque ad Christum ducent hebdomades septem, et hebdomades sexaginta due: et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus. » Ergo ex *Judeorum* sententia sequitur quod Messias, puta Christus, jam venerit, vixeritque sub tempore destructionis Jerusalem per Titum, ac proinde fuit Jesus Christus. Nec enim alius fingi potest, nisi quis dicat Titum, in quo desinant hæ septimane, esse Messiam. Sed hunc nec ipsi Judæi recipiunt, utpote quem quasi templi et gentis suæ eversorem execrantur.

Respondet R. Salomon per Christum hic accipit Cyrum, qui solvit captivitatem Babyloniam. Hunc enim Isaias cap. xlv, vocat Christum, dicens: « Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro. » Verum hoc implicat: primo, quia Cyro non competit quod de Christo ait hic Daniel; nimirum cum fore Sanctum sanctorum, consummatum

prævaricationem, finem daturum peccato, et adducturum justitiam sempiternam, ideoque fore *magid*, id est ducentem populi fidelis et Christiani; **מגיד** *magid* enim ab Hebræis vocatur is, qui anstestatur populo in rebus vel politicis, vel Ecclesiasticis, puta antistes, præsul, dux, princeps; sive qui præit et ducit agmen, uti capitaneus et ducator exercitus. Dicitur enim *magid*, a **גיד** *neged*, id est ante; unde *magid* idem est quod antecessor, dux, ductor: et hoc significat gratiam *iniquitates*, uti vertunt hic Septuaginta. Talis autem in populo fidelis fuit Christus, non Cyrus, utpote infidelis. Sic *Jerem.* cap. xx, 1, Phassur vocatur *magid*, id est princeps in domo Domini. Et *Nehem.* cap. xi, 11, Saraia pontifex vocatur *magid*, id est princeps domus Dei, id est summus Antistes, ut vertit Marinus Brixianensis in *Lexico*. Et Salomon rex, III *Reg.* i, 43, vocatur *magid*, id est dux super Israel. Et Saul, I *Reg.* ix, 13, a Samuele ungi iubetur in *magid*, id est regem et ducem, ut salvet populum de manu Philistinorum.

Secundo, hæ hebdomades incipiunt multis annis post Cyrum, scilicet ab Artaxerxe: hic enim, non Cyrus, Judeis potestatem urbis reedificandæ fecit, ut patet *Nehem.* ii, 5. Inde enim ex incipiendis esse docet angelus, dicens: « Ab exitu sermonis ut iterum reedificetur Jerusalem, hebdomades, » etc. Adde: Cyrus jam regnabat, cum hanc visionem accepit Daniel, et hoc eodem anno Judeos et Babylone dimisit. Falsum ergo est usque ad Cyrum numerandas esse 70 hebdomadas. Id est 490 annos, quas usque ad Christum numerandas esse assertit hic angelus. Quocirca Abenezra faulter per Christum hic non accipit Cyrum, sed Nehemiam. Alii accipiunt Zorobabel, alii Herodem Agrippam juniorem, qui *Judeorum* fuit fautor et protector. Sed hæc iisdem argumentis confutantur. Adde, nemo horum fuit occisus, quod de Christo ait hic Daniel (1).

(1) Perperam et ipsi Bertholdius in *Danielis Comment.*, cum Rosenmuller et reliquis antimesianis interpretibus conatur evincere per **מגיד** *magid*, quod est *Messias princeps*, aut *Christus dux*, principem extraneum designari. Etenim, primo, ut bene notat J. Perrone loco citato, bona prædicta (vers. 24) ubique in prophetis de tempore Messiano dicuntur: si igitur, ut et ipsi fatentur, ibi est sermo de rege qui circa exitum lxx hebdomadæ venturus erat, patet eum paulo ante effusionem honorum illorum venire debuisse, nec profunde his verbis quidem significari præter illorum bonorum autorem. Secundo, nexus causalis inter *perceptionem* et distributionem honorum indicatur per vocabulum *magid*, *Messias*, seu *Christus*, relato ad *Redes kedoshim*, Sanctus sanctorum, vers. 24. Per se per se sanctissimum significari Messiam pluribus ostenditur. Tertio, quemadmodum *magid*, dux seu princeps, non excludit relationem ad Messiam, cum de illo pariter dicitur, *Isai.* lv, 4, sicut **שׂר** *schar*, *Isai.* ix, 6; **מושׂל** *moschel*, *Mich.* v, 1; **נַסִּיחַ** *nasi*, *Ezech.* xxxiv, 24; ita nec *magid*, quod se habet ad *magid*, sicut speciale ad generale, et apte Messiam respicit. Insuper namque ad hoc, ut per *magid* designetur princeps theocraticus: cf. I *Reg.* x, 1. Num-

Alii Rabini respondent agi hic de Christo, sed hæc 70 hebdomadibus non definiri tempus adventus ejus, quasi ipse in septuagesimæ et ultima sit venturus, sed quod in iis Judæi merebuntur ut ipse suo tempore veniat. Verum ut taceam illos tunc potius meruisse excidium, quod eis includent Romani, id ipsum ipsa verba angeli excludunt; ait enim: « Usque ad Christum ducent hebdomades septem, et hebdomades sexaginta due, et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus. » Ergo hebdomades definiunt tempus adventus Christi. Unde R. Salomon fatetur, quod Judæi hunc Messie adventum non meruerint in tempore 70 hebdomadarum; sed iis finitis tempore hujus diuturnæ et interminabilis captivitatis eum mereantur. Sed et hoc absurdus dicitur: nec enim per annos 1800 fructus hujus meriti apparuit, ut vel Messias, vel Propheta aliquis Messiam prænuntiis esset ostenderet. Adde *Judeo* usuris, fraudibus, sortilegiis addictos nunc tam, vel magis sceleratos esse, quam fuerint olim, ut non Messie adventum, sed ejus odium, reprobatum et desolationem extremam mereri videantur.

Perperam ergo R. Salomon verba angeli sic exponit, « ut consummatur prævaricatio, » id est ut Judæi desistant a prævaricationibus suis, et per hoc mereantur apud Deum, ut eorum iniquitas deleatur per captivitatem modernam. Similiter, « ut adducatur justitia, » id est, inquit, ut veniat Messias, per quem in sempiternum justificentur Judæi, et tunc finaliter impleantur visio et propheta, ut per merita *Judeorum* impleantur promissiones per prophetas factæ de Christo. Perperam inquam; nam Hebræa ad verbum habent: *Præcisum est, determinatum et definitum* (fore scilicet) *super populum tuum, et super*

quam paganus rex ita vocatur, qua talis. De Cyro solum, *Isai.* xlv, 1, *moschach* legitur, tum ob specialissimas relationes ejus ad theocratiam, tum ob dona a Deo ipsi collata ad *Judeorum* salutem, tum ob initia cognitionis veri Dei, ex suo decreto (cf. II *Paralit.* cap. ult.; *Esd.* i, 2), tum ob typicam relationem ad Christum Messiam. Imo ut rex theocraticus considerari potest, et pro tali sumitur, *Isai.* xlv, 1. Quarto, ex contextu, in quo opponitur *magid* *magid* **מגיד** *magid* *aba*, dux venturus, vers. 26; *magid* utriusque commune, est *magid* *theocraticus*, *aba extraneus*. Atqui a tempore Danielis nemo rex theocraticus, juxta *Ezech.* xxi, 32; ergo unus Messias designatur. Quinto, tandem terminus ad quem hujus vatemini estne Christi nativitas, an ejus publica manifestatio? Hoc posterius communis. Cf. *Potavii Doctr. temp.* lib. XII, cap. xxiii. Jam vero hebdomades lxx, ut inferius ostenditur, desinant in Christum. Post lxx hebdomadas opus salutis debet esse completum, usque ad Messiam hebdomadæ lxx, qui media lxx hebdomadæ exstirpatur. Ergo remanent anni tres cum dimidiis. Hinc illud ad *magid* tantumdem valet ac: *usque ad publicam manifestationem Messie*. Sane vel ipse Bertholdius hæc verba ad Christum proxime referri fatetur, scribens: « Si non necessarium absolute, attamen valde naturale est, ad hæc verba *magid* *magid* cogitare de Messia Jesu et de ipsius morte in cruce. » Cf. Hengstenberg loco citato, pag. 460 et seqq.

urbem sanctuarii tui hebdomades septuaginta ad consummandam prævaricationem, et ad finiendum peccatum, et ad delendum iniquitatem, et ad adducendam justitiam sæculorum, et ad complendam visionem et prophetiam, et ad unguendum Sanctum sanctorum. Ita vertunt Septuaginta, Leo Hebræus, Galatinus et alii; quibus verbis clare significatur decretas esse a Deo præcise 70 hebdomades usque ad consummationem peccati, et adductionem justitiæ, ita ut iis finitis statim consummaretur peccatum, et adducatur justitia, et unguatur Sanctus sanctorum. Hæc enim omnibus angelus 70 hebdomadarum tempus constituit: ergo illa omnia intra 70 hebdomadas necessario implenda sunt: ad hoc enim (ut scilicet illa omnia fiant) deicise et definite sunt hæc hebdomades, uti habent verba Hebræa. Unde angelus, id ipsum explicans, subdit: « Seito ergo et animadvertite, ab exitu sermonis ut iterum reedificetur Jerusalem, usque ad Christum ducent hebdomades septem, hebdomades sexaginta due, » etc.

Secundo, in medio hebdomadæ 70, ait angelus defecturum hostiam et sacrificium, que offerri solebant pro peccato; ergo multo magis merita et satisfactions privatus *Judeorum* defecturas supponit: hæ enim a publico Dei cultu, sacrificiis et sacramentis pendent. Jam cum constat hostiam et sacrificium defecisse in excidio Titi, sequitur tunc quoque completas fuisse 70 hebdomadas, omneque *Judeorum* meritum et omne bonum. Quid enim apud Deum mereantur nunc Judæi, qui ad hoc ob oblivioni traditi, abjedi, et omnium gentium servituti jam per sedecim annorum centurias expositi sunt?

Tertio, angelus ait hic 70 hebdomades præcise a Deo esse decretas et definitas: quare ad quid, sive cui rei sunt definite? Utique ut iis expletis, « unguatur Sanctus sanctorum, » ut ait angelus, puta Messias; ac simul, ut per eum consummaretur prævaricatio, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia, et impleatur visio. Hæc enim in Hebræo pari tenore et syntaxi, per copulam et, sine articulo ullo (ut patet ex verbis Hebræis jam citatis) ponantur et conjunguntur, ut ab invicem divelli nequeant. Statuuntur hic ergo tempus et terminus, scilicet 70 hebdomadæ; quibus exactis veniat Christus, qui hæc tria præstet; scilicet primo, propitiationem, expiationem et abolitionem peccati; secundo, adductionem justitiæ sempiternæ; tertio, impletionem omnium visionum et prophetiarum, uti Thalmudici et Rabini alii jam citati fatentur. Unde ait angelus: « Super populum tuum, et urbem sanctam; » quia *Judæi* proprie, non gentibus, a Deo uti per Prophetas promissus, uti et missus est Messias in fine hebdomadarum.

Objicit R. Salomon hebdomades 62 dividi a Daniele ab hebdomadibus septem; ait enim: « Usque ad Christum ducent hebdomades septem, et hebdomades sexaginta due, » q. d. Septem hebdomades

erunt usque ad Cyrum, qui Judæis erit favens, et quasi Christus: inde 62 hebdomades erunt, quibus edificabitur et stabit Jerusalem; sed in angustia, quia a Persis, Græcis et Romanis vexabitur: unde in fine eorum occidetur alter Judæorum Christus a Romanis, scilicet Herodes Agrippa. Verum hoc dici nequit: nam falsum est, « ab exitu sermonis, » id est ab edicto reedificandi Jerusalem, usque ad Christum decem fuisse tantum septem hebdomades; mox enim angelus numerat 70. Quin et ipse R. Salomon dividens has hebdomades in duas partes, priori parti non septem, sed decem dat hebdomades: tot enim ait fluxisse ab exordio primi templi, usque ad fabricam secundi templi, puta usque ad annum sextum Darii Hystaspis, uti initio dixi. Rursum alibi ipse, et alii Rabbinii passim dicunt fluxisse, non 70, sed 78 annos usque ad hunc annum Darii: ergo sibi contradicunt hic, uti et in multis aliis.

Secundo, falsum est quod 62 hebdomadibus edificata sit platea, et muri Jerusalem in angustia temporum. Nam hi muri paucis diebus, puta 52, a Nehemia restaurati sunt, ut dicitur *Nehem. vi, 15*. Hæc enim angustia temporum paucis diebus duravit, scilicet usque ad mortem Sanaballat, qui hanc murorum fabricam impediabat, uti ibidem dicitur.

Tertio, has 62 hebdomades non spectare fabricam templi, sed Christum, patet ex eo quod statim subdit: « Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus. » Ubi plane intelligitur Christus, de quo dixit paulo ante: « Usque ad Christum decem hebdomades septem, et hebdomades sexaginta due. » Ut patet tum ex nomine Christi, tum ex eodem numero hebdomadam sexaginta duarum.

Figmentum ergo est et paradoxum quod R. Salomon duo hic commissit Christos, scilicet *primam*, de quo dicitur: « Usque ad Christum decem, » et hunc esse Cyrum; *secundum*, de quo dicitur: « Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus, » et hunc esse Herodem Agrippam, qui vocatur Messias, quia Judæorum fuit fautor et protector. Nam hunc Herodem non fuisse occisum, ut fingit R. Salomon, sed cum Romanis fuisse confederatum; et ab his exaltatum, docet Josephus, lib. III *Belli Judaici*, cap. II, v et seq. Et Cornelius Tacitus, lib. V, ait Agrippam in bello Judaico secutum esse partes, non Judæorum, sed Romanorum, ideoque apud Romanos magno in honore et gratia fuisse. Adde, ipsæ hebdomadarum et verborum connexio, idemque numerus plane argunt de una et eadem, de uno et eodem Christo hic agi.

Itaque cum certum clarumque sit, illud quod sequitur: « Et rursum edificabitur platea, et muri in angustia temporum, » non posse jungi cum eo quod immediate processit, scilicet: « Et hebdomades sexaginta due erunt: » sed paulo antea debere referri ad « hebdomades septem »

priores, quibus Judæi sub Nehemia edificaverunt Jerusalem magno labore, paupertate et metu hostium; hinc sequitur has hebdomades, septem et 62, non esse dividendas, nec dividendas, sed conjugendas. Nec est quod quis suspiciet in Hebræo aliter haberi. Sic enim ad verbum habet: *Usque ad Christum decem hebdomades septem, et hebdomades sexaginta due. Revertetur ipsa, et edificabitur* (non stabit, non durabit, ut perperam exponit R. Salomon) *platea, et fossatum, sive fossa et murus, idque in angustia temporum*. Ita vertunt Septuaginta, Leo Hebræus, Galatinus et alii passim, et patet intentum textum. Porro cur seorsim numeret angelus hebdomades septem et 62, dicam inferius.

Itaque ex textu Hebræo liquet non dividendas esse hebdomades septem a 62, sed his jungendas; cum his enim junguntur per copulam *et*, id est, et, et utraque caret articulo, quo casus mutationem significare solent Hebræi. Si enim diceretur id quod vult R. Salomon, addendus fuisset articulus *lamed*, vel præpositio *beth*, hoc modo *לשבעת* *לשבעת*, vel *בשבעת*, id est, in sexaginta duabus hebdomadibus revertetur, hoc est rursum edificabitur platea, et pro edificabitur, dicendum fuisset, *stabit, vel durabit*.

Obijciunt *secundo*, initio versus hujus aliter ex Hebræo vertendum esse; nimirum, pro *ab exitu sermonis*, ipsi vertunt, de exitu sermonis, quasi hic non denotetur terminus a quo inchoanda sint 70 hebdomades, sed tantum denotetur materia de qua angelus loquebatur. Dixerat enim superius: « Ab exordio precum tuarum egressus est sermo, » ut sit sensus: Tu Daniel, scito et animadvertite de exitu sermonis ut iterum edificetur Jerusalem, hoc est, adverte et intellige qualiter sermo egressus a Domino de edificatione Jerusalem sit intelligendus: quia, scilicet ad Christum decem, id est ad Cyrum, erunt hebdomades septem. Verum id falsum esse clare convincitur. *Primo*, quia angelus hic designat, non materiam, sed initium et finem 70 hebdomadarum, ut sciamus ubi eas inchoare, ubi terminare debeamus. Alioquin enim ridiculum, et nugatorium quid diceret, scilicet, 70 hebdomades fore, si non indicaret quando ea futura essent, quando nimirum inchoandas, quando terminandas. Quocirca nugaces et ridiculi sunt R. Salomon et Judæi, qui ut hoc telum de adventu Christi effugiant, hæc 70 hebdomades truncant capite et cauda, initio et fine, ut in tenebris illas retrudant, nec sciatur ubi eas ordiri, ubi finire debeamus.

Secundo, cum ait angelus: « Usque ad Christum decem hebdomades septem, et hebdomades sexaginta due, » clare designat finem hebdomadam, scilicet eas finiendas in Christo duce. Ergo antea vertendum est, « ab exitu sermonis, » non « de exitu, » ut indicet earum caput et exordium: alioquin enim frustra Danieli revelaret Christum venturum in fine 70 hebdomadam. Diceret enim Daniel: O angele! nihil mihi de tempore Christi ve-

velas, æque jam illud mihi obscurum est, ac ante; quid enim scio, an post aliquot millia annorum hæc septuaginta hebdomades future sint, cum mihi earum initium non indices. Rursum, si veritas, « de exitu, » verba non coherent, coherent autem si veritas, « ab exitu. » Quis enim sensus est, de exitu sermonis usque ad Christum decem? Hæc enim verba conjungit angelus, licet Judæi sua prava interpretatione ea disjungant, sed perperam. Si veritas: « Ab exitu sermonis ut iterum edificetur Jerusalem, ad Christum decem, hebdomades septem, et hebdomades sexaginta due erunt; » verba optime coherent, suntque clarissima: indicant enim ubi 70 hebdomades Danieli ordiri debeat, scilicet ab exitu sermonis ut iterum edificetur Jerusalem; et ubi eodem sint finiende, scilicet in Christo duce, ut quisque ab earum exordio eas per annos singulos numerando usque ad 70 et ultimam, habeat et noscat præcise tempus quo veniet Messias, adeo ab omnibus desideratus: quod incognitum erat et occultum ante hanc prophetiam. Id enim angelus hic Danieli, et per eum omnibus pandit, et cognitum facit.

Tertio, ita vertunt Septuaginta, *ἀπὸ τοῦ ἔξοδος τοῦ λόγου σου, καὶ τὸ ἀνοικοδομηθῆναι τὴν Ἱερουσαλὴμ ἑπτὰ καὶ ἑξήκοντα δύο καὶ ἑξήκοντα δύο καὶ ἑξήκοντα δύο καὶ ἑξήκοντα δύο*, id est ab egressu sermonis ut respondetur, et ut edificetur Jerusalem, usque ad Christum ductorem, hebdomades septem, et hebdomades 62. Sic et Leo Hebræus, Galatinus, Pagninus, et alii Hebræi passim. Quin et ipsi Thalamudæi, ac recentiores Rabbinii veritate coacti, tandem fatentur vertendum esse, « ab exitu sermonis, » non « de exitu, » ac hic indicari exordium hebdomadam; quod ipsi dicunt esse annum Sedecie vel ultimam, quo eversa est a Chaldeis Jerusalem cum templo, et inde numerant septem hebdomades, quas seorsim nominat angelus, id est annos 49, usque ad Cyrum, vel quantum quo Jeremias, cap. xxxix, prædixit, et ex ore Dei egressus est sermo, quod post 70 annos captivitas Babylonicæ rursum edificaretur Jerusalem, et inde usque ad secundi templi fabricam sub Dario, numerant suas priores hebdomades decem, id est annos 70, cum illi ipsi fateantur fuisse 78. Sic dum ad Cyrum numerant annos 49, illi ipsi fateantur fuisse plures, scilicet 32. Nam 49 anni fuisse usque ad Balsasarem, qui Cyrum præcessit. Itaque Judæi hic in angustias redacti, ut hoc christianorum argumentum effugiant, torquent se in omnem partem, sed non extorquent; ac multis modis sibi ipsis contradicunt, et seipsum jugulant, ut mendaces facere solent.

Quocirca vere Iyranus hic in fine capituli: « Non remaneat, inquit, Judæis excusatio ex diversitate computationum, cum tempus septuaginta hebdomadam, de quo hic agitur, qualitercumque computetur, iam per mille (imo 1600) annos transierit in præteritum, et amplius. Sola ergo obstinatio maligna tenet eos in perfida expectatione Messie. »

Denique, Judæos fore Christi adversarios, imo occisores prædicit hic Daniel, dum ait: « Et non erit ejus populus qui cum negaturus est » (que verba quomodocum ex Hebræo educantur, ostendam inferius), ideoque « in dimidio hebdomadæ (70 et ultimæ, qui occidit Christum) deficit hostia et sacrificium, et erit in templo abominatio desolationis, et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio, » uti vertunt Septuaginta, Noster, Galatinus, Leo Hebræus et alii. Quid clarior? Frustra ergo templi et gentis sue restorationem per eum Messiam expectant Judæi: ideoque videmus eos gravioem pati captivitatem eorum per 1600 annos, quam noxam vel parentem eam, vel gentes aliæ perpesse sint. Jugiter enim carent urbe, republica, templo, sacrificiis, Prophetis; ac videntur plane a Deo oblivisi traditi, neglecti, projecti et reprobat, donec Hector nostrum et eum agnoscat. Refert Theodor Ptoleus in *Etzech. xvi, 27*, se Romæ disputasse cum Judæis, cumque clare illos convinceret, ita transisse obstinatos ac si fuissent insensibiles et mente capti: quin imo tam fuisse pertinaces, ut unus eorum illi diceret: « Etiamsi luce meridiana clarius ostendas mihi Christum esse Messiam, tamen non credam.

Jam difficilis questio est apud Interpretes, quomodo hæc 70 hebdomades præcise computandæ sint. Novi virum nobilem, catholicum et literatum, qui in hac questione perscrutando plures annos insumpsit, cumque se expedire non posset, magisque in dies intricaret, infelix incidit in amantem et amentem judaismum. Potissima difficultas est de harum hebdomadarum exordio, quo scilicet anno præcise eas ordiri debemus. Variæ admodum hic variorum sunt sententiam, quas omnes ad paucæ capita contraham. *Primo*, aliqui eas ordiuntur ab anno 13 fœdæ, quo cepit Jeremias, cap. I, ii, propheta de exilio et casibus Hierosolymæ. *Secundo*, Iyranus, Burgensis, Vatablus et Galatinus, lib. IV, cap. xvi, secuti Hebræos, censent eas inchoandas esse ante captivitatem Babylonicam, puta ab anno 4 Sedecie, quo exiit verbum et promissio Domini per os Jeremie, cap. xxxix, de restauranda Hierosolyma. *Tertio*, alii alios Hebræos secuti, eas inchoant ab anno undecimo Sedecie, quo eversa est Jerusalem a Chaldeis. *Quarto*, S. Hippolytus, teste S. Hieronymo hic, inchoat eas ab anno 20 captivitatis Babylonicæ, puta quinquaginta annis ante Cyrum, qui in septuagesimo anno ejusdem illam laxavit. *Quinto*, Origenes, teste S. Hieronymo hic, et Tertullianus lib. *Contra Judæos*, inchoant eas a primo anno Darii Medii, uno anno ante Cyrum. *Sexto*, Clemens Alexandrinus, lib. I *Stromat.*, et Eusebius, lib. viii *Demonstr.*, inchoant eas ab anno primo Cyri. *Septimo*, Cyrillus Hierosolymitanus, *cathech.* 12, inchoat eas a Dario Hystaspis, sub quo templum est reedificatum. *Octavo*, Severus Sulpicius, lib. II *Historia*, quem sequitur Scaliger, lib. VI *De Emend. temp.*, inchoat eas a Dario Notho, quem

Quæstio ubi inchoanda 70 hebdomades.

orig. lib. xvi. c. 16.

orig. lib. xvi. c. 16.